

SUNUŞ

AKP Hükümeti'nin “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” ya da “Demokratik Çözüm Programı” giderek “İmha ve Tasfiye Programı” haline dönüşmüştür!

29 Mart 2009 Yerel Seçimleri sonrasında AKP Hükümeti tarafından Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik başlatılan süreç, toplumda yarattığı umut ve beklentilerin aksine kısa sürede tıkanma noktasına gelmiştir. Özellikle son aylarda ard arda yaşanan olumsuz gelişmeler adeta en başa dönüldüğü, hatta hiç böyle bir süreç yaşanmamış duygusuna yol açmaktadır.

Söz konusu tıkanma halini izah edebilecek tarihsel, sosyal ve siyasal açıdan pek çok analiz yapılabilir. Bu bağlamda, statükocu güçlerin çözüm sürecine gösterdiği direnç, yıllardır sürdürülen inkâr ve imha politikalarının toplumda yol açtığı kutuplaşma ve yarılma, egemenler güçler arasında yaşanmakta olan sert iktidar çatışması vb pek çok gerekçe öne çıkabilir.

Ancak, sürecin bu noktaya varmasında en temel etken AKP Hükümeti'nin Türkiye'nin demokratikleşmesine ve Kürt Sorunu'nun çözümüne dair yaşadığı kafa karışıklığı, yanı sıra samimiyetsizliği ve inançsızlığıdır.

Aşağıda yapılan değerlendirmelerden de çok açık biçimde görüleceği gibi AKP Hükümeti, Türkiye'nin demokratikleşmesine pragmatik ve araçsal olarak yaklaşmakta, Kürt Sorunu'nun çözümünü de sadece kendisinin yararlanabileceği bir “siyasal rant” süreci olarak görmektedir.

Söz konusu pragmatik ve araçsal yaklaşımının en son örneğini kısa bir süre önce gündeme gelen Anayasa değişikliği sırasında gördük.

Hatırlanacağı gibi “en geniş toplumsal katılım ve mutabakatla hazırlanacak, çoğulcu ve özgürlükçü” bir anayasa, ilk kez İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından 13 Kasım 2009 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kamuoyu ile paylaşılan “Demokratik Açılım Programı”nın uzun vadeli hedefini oluşturmaktaydı. Anayasa değişikliği, Kürt Sorunu'nun çözümü, dolayısıyla da Türkiye'nin demokratikleşmesi bakımında temel bir role sahipken Hükümet tarafından “uzun vadeli adım” olarak ilan edilmesi ve yöneltilen tüm eleştirilere rağmen bu yaklaşımda ısrarlı olunması ne “Kürt açılımı” ile ne de “demokratik çözüm” ile bağdaşmıyordu.

Ne var ki, daha sonra yaşanan birtakım siyasal gelişmeler karşısında AKP Hükümeti adeta “dün dündür bugün bugündür” anlayışıyla aniden anayasa değişikliğini gündeme getirmiştir. Sonuçta, toplumun arzu ve taleplerini dikkate almadan, sivil toplum örgütleri, sendikalar, meslek örgütleri ve siyasi çevreleri süreci katmadan hazırlanan ve Kürt Sorunun çözümü açısından somut hiçbir değişiklik içermeyen bir paket TBMM'den geçerek toplumun önüne koyulmuştur.

AKP Hükümeti'nin bu tür sağlıksız yaklaşımlarının olumsuz etki ve sonuçları ülkenin kanayan yarası Kürt Sorunu açısından çok daha kaygı verici ve yıkıcı olmaktadır: Nitekim, son bir yılda yaşanan, binlerce Kürt siyasetçinin insan hakları savunucusunun, barış aktivistinin ve sendikacının tutuklanması, binlerce çocuğun gözaltına alınıp, tutuklanması ve cezalandırılması, DTP' nin kapatılması, siyaset yasaklarının getirilmesi, Ahmet Türk'e saldırılması, bilhassa batı illerinde

Kürtlere yönelik saldırıların artması, askeri operasyonların ve sınır ötesi hareketlerin yeniden başlaması gibi gelişmeler sonucunda “Demokratik Çözüm Programı” adeta bir “imha ve tasfiye” programına dönüşmüştür.

Bu dönüşümün son göstergesi ise 19 Ekim 2009 tarihinde, sürecin önünü açmak için PKK lideri Abdullah Öcalan'ın çağrısıyla Kandil'den ve Maxmur'dan Barış ve Çözüm grubu olarak gelen 34 kişi hakkında “Türkiye'ye geldikleri” gerekçeyle açılan dava ve grubun sözcüsü Mehmet Şerif Gençdal'ın tutuklanmasıdır. Barış ve Çözüm grubuna yönelik tutuklamaların devamı ve ilk duruşması 17 Haziran 2010 tarihinde Diyarbakır 6. Özel Yetkili Mahkemesi'nde görülecek olan söz konusu davanın olumsuz sonuçlanması kaçınılmaz olarak barış fikrine, barış umutlarına yönelik vurulan en büyük darbelerden biri olacaktır.

Öte yandan sürecin giderek bir tasfiyeye doğru evrildiği duygusunun Kürtler arasında yaygınlaşması ve güçlenmesi, beraberinde savunma ve kendini koruma reflekslerine yol açacağı da aşikârdır. Elbette bu reflekslerin oluşmasında askeri operasyonların ve sınır ötesi hareketlerin etkisi yadsınamaz. 1 Ocak 2010 ile 31 Mayıs 2010 tarihleri arasında operasyon ve çatışmalar sonucu toplam 74 kişi yaşamını yitirmiştir. Ölen 74 kişinin 35'i asker, 27'si HPG militanı, üçü polis memuru, altısı geçici köy korucusu ve ikisi sivil, biri özel güvenlik görevlisidir. 2010 Ocak ayında çatışmalar sonucu bir kişi yaşamını yitirirken bu sayı Mart ayında 8, Nisan ayında 19, Mayıs ayında ise 46 kişiye ulaşmıştır. Rakamlar kaygıdan öte ürküntü vericidir.

Tüm bu kaygı verici gelişmeler karşısında Türkiye Barış Meclisi olarak barışa ve çözüme dair umut ve beklentilerimizi inatla

korumak istiyoruz. Bu nedenle de AKP Hükümeti'ni henüz yol yakinken “**imha ve tasfiye**” ye yönelik girişimleri durdurmaya ve insan hakları, sosyal adalet, demokrasi ve barışın tesis edildiği bir Türkiye için **gerçek** bir “**demokratikleşme programı**”nı yaşama geçirmeye davet ediyoruz.

Bu amaçla da daha önce hazırladığımız ancak siyasal gündemdeki hızlı değişimler nedeniyle beklettiğimiz, ancak gelişen noktada bir gereklilik kazanan AKP Hükümeti'nin “Demokratik Çözüm Programı”nın kapsamlı eleştirisini kamuoyu ile paylaşmayı görev biliyoruz.

Söz konusu program bir bütün olarak, özellikle de orta ve uzun vadede atılacağı belirtilen adımlar, gerek Türkiye'nin demokratikleşmesi için yıllardır uğraş veren kesimlerin ısrarla talep ettiği gerekse AB'ye uyum süreci nedeniyle Türkiye'nin/Hükümetin önünde ev ödevi olarak durmakta olan konu başlıklarından oluşmaktadır. Başka bir deyişle bu adımlar, AKP Hükümeti'nin ülkede Kürt Sorunu gibi bir “sorun” olsun ya da olmasın zaten atması gereken adımlardır ve bu sorununun çözümü için gerekli olanın ancak küçük bir bölümüne tekabül etmektedir.

Siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik pek çok boyuta sahip Kürt Sorunu'nun demokratik, barışçıl ve adil çözümü, özünde her türlü araçsal yaklaşımdan uzak ve demokrasinin kendi başına bir değer olduğu anlayışına dayalı gerçek bir “demokratikleşme projesi” ile mümkündür. Böylesi bir proje her şeyden önce temel hak ve özgürlüklerin amasız, fakatsız en geniş biçimde kullanımını başta Kürtler olmak üzere Türkiye'de ayrımsız herkes için teminat altına alınmasını amaçlamalıdır.

Ancak, Kürt Sorunu başta kimlik ve kültürel haklar olmak üzere Kürtlerin temel hak ve özgürlüklerinin teminat altına alınmasının da ötesinde bir boyuta sahiptir. Kürt Sorunu özünde, temel hak ve özgürlüklerden yoksunluğa da referansları olan siyasal bir meseledir. Kürtler, siyasal alanda kendi temsilcileriyle doğrudan yer almak, sorunlarına yönelik çözümler üretilirken özgürce iradelerini ortaya koymak, siyasal olarak tanınmak ve muhatap alınmak istemektedirler. Dolayısı ile çözüm için oluşturulacak bir proje sorunun bu boyutuna da yanıt vermelidir.

Ne var ki, muhataplık, sürecin başından beri AKP Hükümetinin görmezden geldiği bir konu olmuştur. Hükümet, adeta çözümü Kürtler ve siyasal temsilcileri olmadan, Kürt sorununu “sorun” olarak yaşayanları sürece katmadan gerçekleştirmek istemektedir.

Tüm bunların yanı sıra “Demokratik Çözüm Programın” ilan edildiği günden bu yana yarım yıl gibi azımsanmayacak bir süre geçmesine karşın program gereklerinin yerine getirilmesi yönünde gösterdiği çabanın sınırlılığı da AKP Hükümeti'nin inandırıcılığı ve samimiyeti açısından önemli bir gösterge olmaktadır. Örneğin; çözüm ve demokratikleşme tartışmalarının da ötesinde toplum vicdanı kanatan bir sorun haline gelen Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yargılanan çocukların durumunu nispeten düzeltecek olan yasa bir türlü çıkarılamamıştır. TBMM'nin Temmuzda tatile girecek olması nedeniyle Hükümetin belirlediği öncelikle ele alınması gereken yasa tasarıları arasında söz konusu tasarı yoktur. Kısacası çocuklar ile ilgili yasa “**bir başka bahara**” kalmış gibi gözükmektedir. Kaldı ki, çocuklarla ilgili olan üç maddelik değişikliği içeren bu tasarı bir adım olabilir ama yine söz konusu çocuklara bu konuda uygulanan diğer yasa mad-

deleri ve mevcut zihniyet göz önüne alındığında sorunun çözümü için bu yasa tasarısının geliştirilmesi gereği de açıktır.

Dileriz ekte yer alan eleştiri ve önerilerimizin bir yararı olur ve AKP Hükümeti, BM Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi bir ülkenin hükümeti olarak dünya barışı için gösterdiğini ifade ettiği duyarlılık ve çabayı ülke barışı için de gösterir.

Türkiye Barış Meclisi

AKP Hükümeti'nin
“Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi”
ya da
“Demokratik Çözüm Programı”
Eleştirisi

29 Mart 2009 Yerel Seçimleri sonrasında AKP Hükümeti tarafından Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik başlatılan süreçte, “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” ya da “Demokratik Çözüm Programı”¹ ilk kez, İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın 13 Kasım 2009 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda² demokratik açılım projesinin tartışıldığı oturumda kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

Gerek Beşir Atalay'ın söz konusu konuşmasında gerekse AKP'nin web sayfasında yer alan “Demokratik Çözüm Kitabı”nda önce Hükümetin bugüne değin “demokratikleşme” adına gerçekleştirdikleri aktarılmış, ardından da “Demokratik Çözüm Programı”nın kısa, orta ve uzun vadeli adımlarına değinilmiştir.

Aşağıda önce AKP Hükümet'inin demokratikleşme adına sekiz yılı aşkın iktidarında, bugüne kadar gerçekleştirildiği iddia edilen konulardan belli başlı olanlarının, ardından da programın orta ve uzun vadeli adımlarının eleştirisi yapılmıştır.³

En sonunda da Türkiye Barış Meclisinin topluca önerileri bulunmaktadır.

1 T.C. İçişleri Bakanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, Basın Açıklaması NO: 2009/93, ANKARA- 31.08.2009.

2 TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem 4. Yasama Yılı 18. Birleşim, 13 Kasım 2009, http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=20493&P5=B&page1=6&page2=6.

3 Bu çalışmada büyük ölçüde TİHV'in yaptığı benzer çalışmanın verilerinden yararlanılmıştır.

I.AKP Hükümetinin “Demokratikleşme” Adına Yaptıklarının Değerlendirmesi

- “Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasî Haklar Sözleşmesi ile Sosyal ve Ekonomik Haklar Sözleşmesi onaylandı.”

Değerlendirme: Sözleşmenin onaylanması elbette olumlu bir gelişmedir. Ancak Türkiye, BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin “Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme ya da **kendi dillerini** kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaktır.” ifadelerinin yer aldığı 27. Maddesi'ne ana dilde eğitimin önünü kesmek için çekince koymuştur.

Keza, Türkiye'nin benzer amaçla çekince koyduğu başka sözleşmeler (Örneğin, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. Maddeleri) de bulunmaktadır.

- “Düşünce özgürlüğün genişletmek için Terörle Mücadele Kanunu (TMK) değiştirildi”.

Değerlendirme: Kaynak alınan metinlerde açıkça belirtmediği için burada kastedilenin “devletin bölünmezliği aleyhine propaganda” fiilini düzenleyen TMK'nın eski 8. maddesi olduğunu tahmin ediyoruz. 15/07/2003 kabul tarihli, 19/07/2003 tarih ve 25173 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4928 sayılı Kanun'un 19. maddesi ile yürürlükten kaldırılan bu maddesi üzerine yapılan tartışmalarda dönemin hükümeti maddenin kaldırılmasıyla doğabilecek “boşluğun

Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 311 ve 312. maddeleriyle doldurulabileceği”ni savunmuştu ve bu da o dönem sorunun “demokratikleşme” olarak görülmediğinin bir göstergesidir. Ama 2006 yılında aynı kanunun 6. ve 7. maddesinde yapılan değişiklikle, “propaganda”nın suç sayılması, deyim yerindeyse, “hortlamıştır”⁴ . 2006 da yapılan değişikliklerinin düşünce ve ifade özgürlüğüyle bağdaşmayan niteliğini göz önünde bulunduran dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer kanunun bazı maddelerinin iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştu.

Düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan sadece Terörle Mücadele Kanunu değildir. Halen Türk Ceza Kanunu'nda düşünce ve ifade özgürlüğü bakımından sorun yaratabilecek, birbiri yerine kullanılabilir en az 14 madde (TCK Madde 84, 125, 132, 134, 215, 216, 218, 285, 286, 288, 299, 301, 305, 318) bulunmaktadır. Ayrıca Atatürk'ü Koruma Kanunu, Basın Kanunu ve RTÜK Kanunu gibi yasalar da düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı niteliktedir.

İnsan hakları örgütlerinin verilerine göre, halen cezaevlerinde 36 gazeteci tutuklu olarak bulunmaktadır. Dahası 2009 yılı içerisinde 33 gazete/dergi ve 66 kitap hakkında toplatılma kararı verilmiştir. Engellenen internet sitesi ise 4662'dir. Yine 2009 yılı boyunca düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında yer alan TCK'nın 215., 216., 301., 288. ve Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddeleri uyarınca 387 kişi çeşitli cezalara mahkum edilmiştir. 2010 yılının ilk beş ayında ise düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında yer alan 16 madde uyarınca 538 kişi 1176 yıl 10 ay 7 gün hapis cezasına ve 25360 TL para cezasına mahkum edilmiştir.

4 Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Kanun No. 5532, Kabul Tarihi: 29 Haziran 2006.

Ayrıca Kürt sorununa ilişkin haber, yazı ve röportaj yapan çok sayıda gazeteci hakkında açılan davalar cezayla sonuçlanmaktadır.

•“İşkence suçunun yaptırımını ağırlaştırıldı”.

Değerlendirme: Evet, işkence suçunun yaptırımının ağırlaştırılması yadsınamaz bir gelişmedir. Ancak uygulamada “sıfır tolerans” yaklaşımı içi boş bir sözü olarak kalmıştır. Çünkü bir yandan işkence uygulamaları diğer yandan da işkenceyi uygulayanları koruyan cezasızlık olgusu sürüyor. TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun İstanbul'daki polis karakollarında yaptığı inceleme sonucunda hazırlanan rapora göre 2004-2008 yılları arasında İstanbul Polisi hakkındaki toplam 202 işkence ve kötü muamele iddiasından ancak 23'ü (%14) hakkında soruşturma izni verilirken, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkındaki Kanun dayanak gösterilerek 139 iddia (%70) hakkında soruşturma izni verilmemiş; 32 iddia (%16) hakkında ise işlem dahi başlatılmamıştır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2009 yılında 6 kişi gözaltı merkezlerinde yaşamını yitirmiştir. Bu sayı, 2010 yılının ilk beş ayında 3' tür. Yine 2010 yılının ilk beş ayında 54 vakada 143 kişi işkence ve kötü muameleye maruz kalmıştır.

• “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu değiştirildi”.

Değerlendirme: 2009 yılında gerçekleştirilen çeşitli toplantı ve gösterilere güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanarak müdahale etmesi sonucu 6 kişi yaşamını yitirmiş, 356 kişi yaralanmış, 12.976 kişi gözaltına alınmış, 732 kişi de tutuklanmıştır.

2010 yılında ise 8 Mart Kadınlar Günü, 21 Mart Newroz Bayramı ve 1 Mayıs İşçi Bayramının geçmiş yıllara göre sakin ve olaysız geçmiş olması olumlu bir gelişmedir. Böylelikle siyasal iktidarın ve kolluk güçlerinin hakikatten toplantı ve gösteri özgürlüğünü gözeten biçimde davranması halinde bir sorun yaşanmadığı bir kez daha teyit edilmiş oldu.

- *“Terörle mücadeleden zarar görenlere 1 milyar TL'nin üzerinde tazminat ödendi”*

Değerlendirme: 5233 Sayılı Terör veya Terörle Mücadeleden Kaynaklanan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun'a göre tazminat ödenen toplam başvuru sayısı 361.000'dir. Ve bunların %50'si sonuçlandırılmış olup, sonuçlandırılan başvuruların üçte ikisine olumlu yanıt verilmiştir.

Oysa Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün verilerine göre⁵ güvenlik nedenleriyle göç eden nüfusun tahmini büyüklüğü 953,680 ile 1,201.000 arasındadır.

İspat yükümlülüğü (olay tespit tutanağı, tapu, zilyetlik vb. belgelerin istenmesi) mağdurların söz konusu kanundan yararlanmasını fiilen imkânsız kılıyor. Ayrıca kanun manevî tazminat içermiyor. Bu ise fail ve sorumluların ortaya çıkmasını, dolayısıyla da devletin sorumluluğunun tespit edilmesini önüyor. Maddî tazminatlar ise çok düşüktür. Mağdurların daha çok sulhname imzalayarak tazminat alma yoluna itilmesi, koruculuk vb. nedenlerle aslında kanunun temel amacı olan köye dönüş fiilen gerçekleşmemiştir.

5 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Basın Özeti, 6 Aralık 2006, Ankara, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tyona/basin.pdf>.

•“18 yaş altındaki tüm çocukların Çocuk Mahkemelerinde yargılanmasını sağlamaya yönelik kanun tasarısı Meclis'e sunuldu.”

Değerlendirme: Tasarı hâlâ Meclis'te ve hâlâ çocuklar bir celsede 13 yıl hapis cezası alabiliyor.⁶ Adalet Bakanlığı 2006 ve 2007'de 12-15 yaş grubunda 13, 15-18 yaş grubunda da 724 çocuk hakkında TMK kapsamında dava açıldığını belirtmişti. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin derlediği verilere göre, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde açılan davalardan 42'si 2009 yılında sonuçlandı ve 177 çocuk, toplam olarak 772 yıl 2 ay 26 gün hapis cezası aldı.

1 Ocak 2010 ile 31 Mayıs 2010 tarihleri arasında ise sonuçlanan 20 davadan toplam 61 çocuk, çeşitli gösterilere katıldıkları gerekçesiyle toplam 287 yıl 9 ay 16 gün hapis cezasına çarptırıldı

Aslında Türkiye, bu sorunu esas olarak, 2006 yılında Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik yapılmasından bu yana yaşamaktadır. Bu değişikliği yapan da yine AKP Hükümetidir. 2006 da Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklikle birlikte 15-18 yaş grubu çocukların özel yetkili ağır ceza mahkemelerde yargılanmaları ve Terörle Mücadele Kanunu maddelerinin çocuklara da uygulanması mümkün oldu. Dolayısıyla 2006'dan bu yana binlerce çocuk “terör” nedeniyle gözaltına alındı, tutuklandı ve haklarında mahkûmiyet kararları verildi.

6 Batman'da 9 Ekim 2009'da düzenlenen bir protesto gösterisine katıldığı ve polis ekiplerine taş attığı gerekçesiyle tutuklu olarak yargılanan B.S. (15), yargılandığı davanın Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 25 Ocak 2010'da görülen ilk duruşmasında “yasadışı örgüte üye olmamakla birlikte yasadışı örgüt adına eylem yaptığı”, “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettiği” ve “yasadışı örgüt propagandası yaptığı” suçlamalarıyla 13 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm edildi. Yaşı nedeniyle aldığı hapis cezasına indirimle gidilen B.S.'ye mahkeme heyeti 7 yıl 9 ay hapis cezası verdi.

Öte yandan çocuklarla ilgili olan üç maddelik değişiklik önerisi bir adım olmakla birlikte diğer yasa maddeleri ve mevcut zihniyet göz önüne alındığında sorunu çözmeyeceği de açıktır.

- *“Tutuklu ve hükümlülere yakınlarıyla anadillerinde görüşmesine imkân sağlandı.”*

Değerlendirme: Halen cezaevlerinde yakınlarıyla Türkçe dışında bir dille, bilhassa da Kürtçe ile görüşen tutuklu ve hükümlülere ceza yağdırılmaya devam ediliyor. TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin derlediği verilere göre 2009 yılı içinde bu türden en az 129 hak ihlali gerçekleşmiştir. 2010 yılında da bu tür sorunlar devam etmektedir.

II.“Demokratik Çözüm Programı”nın Değerlendirilmesi

A.Kısa Vadeli Adımlar

- “Üniversitelerde Kürtçe bölüm kurulmasının önü açılacak.”
- “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yol kontrolleri azaltılacak ve yayla yasaklarının kaldırılması gibi tedbirler alınacak.”
- “Vatandaşların sosyal yaşamlarında anadil kullanmalarının önündeki engeller kaldırılacak.”

Değerlendirme: Yukarıda sıralanan kısa vadeli adımların hepsi ivedilikle atılması Kürt Sorunu'nun çözümü açısından yaşanan tıkanıklığı açıp süreci ilerleteceği gibi hükümetin samimiyeti ve kararlılığı açısından önemli bir göstergede olacaktır. Ne var ki, henüz bu anlamda dikkate değer bir adım atılmış değildir.

B.Orta Vadeli Adımlar

- “Bağımsız bir 'Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu' kurulacak.”

Değerlendirme: TİHV Dokümantasyon Merkezinin verilerine göre, 2009 yılında farklı illerde ayrımcılık ve nefret söylemi içeren 37 linç ve benzeri şiddet girişimi/eylemi gerçekleşmiştir. Bu saldırılar sonucunda 4 kişi yaşamını yitirmiş, 43 kişi yaralanmış, 13 kişi memleketine geri dönme kararı almak zorunda bırakılmış ve 42 ev ve işyeri hasar görmüştür.

Yıl boyunca gerçekleşen 37 linç ve benzeri şiddet girişiminden/eyleminden 27'si (%73) Kürt Açılımı tartışmalarının başladığı Temmuz 2009'dan sonra gerçekleşmiştir.

Gerçekleşen bu tür 8 saldırı ise (%22) ise 19 Ekim 2009'da Hêzên Parastina Gel-Halk Savunma Güçleri (HPG) militanlarından ve Maxmur Kampı'nda yaşayan mültecilerden oluşan 34 kişinin Abdullah Öcalan'ın çağrısıyla Türkiye'ye dönmelerinden hemen ardından 23-25 Ekim 2009 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

2010 yılında da ayrımcılık ve nefret söylemi içeren linç ve benzeri şiddet olayları yaşanmıştır. Çeşitli gerekçelerle 95 kişi bu tür saldırılara maruz kalmış, 25 kişi yaralanmış ve 74 kişi de yerinden yurdundan edilmiştir.

Her ne kadar Anayasa ve yasalarımızda tüm yurttaşların kanun önünde eşit kabul edildiği ve ayrımcılığa uğramayacağı belirtilse de, bu veriler çok açık bir şekilde göstermektedir ki yurttaşların bir bölümü ayrımcılık karşısında yeterince korunmamaktadır.

Aslında Cumhuriyet tarihi boyunca geriye doğru bakıldığında, devletin ayrımcılık ve nefret söylemi içeren linç ve benzeri şiddet uygulamalarına adeta bir çeşit "kriz yönetme pratiği" olarak yaklaştığı görülecektir.⁷

Elbette her olayda kamu görevlilerinin doğrudan sorumluluğu olduğu söylenemez. Ancak, Manisa Selendi de Roman'lara yönelik gerçekleşen saldırı olayında olduğu gibi kamu görevlileri genellikle olaylar öncesinde, sırasında ve sonrasında görmezden gelen, onaylayan ya da teşvik eden hatta kışkırtıcı tutum ve davranışlar içinde olabilmektedirler.

7 Bu tür "kriz yönetme pratiği"nin en çarpıcı örneklerinden biri 6-7 Eylül 1955 olaylarıdır. Hatırlanacağı gibi Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı kışkırtması üzerine gayrimüslim yurttaşlara yönelik gerçekleştirilen saldırılar sonucunda en az 11 kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmış, kadınlara tecavüz edilmiş, 4.214 ev, 1.004 işyeri, 73 kilise, bir sinagog, iki manastır ve 26 okul saldırıya uğramıştır. 1991 yılında bir gazeteciyle yaptığı söyleşide Orgeneral Sabri Yirmibeşoğlu, 6-7 Eylül olaylarını Özel Harp Dairesi'nin muazzam bir organizasyonu olarak nitelemiştir: Dündar, Can, "Gizlenen Örgütün Başındaki Adam: Sabri Yirmibeşoğlu 'Özel Harp'çinin Tırmanış Öyküsü", Milliyet Gazetesi, 8 Ocak 2006: <http://www.candundar.com.tr/index.php?Did=2667>.

Bu durumun yakın tarihli tipik örnekleri, Ahmet Türk'e saldırı yapılan Samsun'da ve Şerzan Kurt adlı Kürt kökenli öğrencinin yaşamını yitirdiği Muğla'da yaşanmıştır. Her iki olayda da doğrudan ya da dolaylı sorumluluğu olan güvenlik görevlileri hakkında kovuşturma başlatılması, hatta tutuklamaların olması sevindiricidir.

Genellikle bu tür saldırılara, kamu görevlileri ve siyasîler tarafından “milletin haklı tepkisi” ve “doğal refleksi” olarak değerlendirilerek meşruluk kazandırılmaktadır. Çok gerilerde değil, daha 2008 Kasım'ında Başbakan Tayip Erdoğan, o tarihlerde İstanbul Okmeydanı'nda protesto gösterisi yapan DTP'lilere yönelik bir grup yurttaş tarafından gerçekleştirilen silahlı müdahaleyi “eğer siz vatandaşın mağazasının camlarını indirirseniz, vatandaşın hayatına kast ederseniz vatandaşta kalkıp da eğer elinde böyle bir tedbiri, böyle bir imkânı varsa o da kendini savunma yoluna gidecektir” ifadeleriyle onaylamıştı.

Elbette, ayrımcılık her seferinde çıplak şiddette dönüşmüyor. Gündelik yaşamda, sokakta, iş ilişkilerinde, resmî dairelerde pek çok yurttaşımız, etnik, dinsel, cinsel ya da cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır.

Kürt Sorunu'nun temelinde ayrımcılığın yatıyor olması, bilhassa da ayrımcılığın sık sık şiddet boyutuna sıçrayarak toplumda düşmanlık tohumları eken, gündelik yaşamda ayrışmayı derinleştiren bir hal alması aslında bağımsız bir “ayrımcılık komisyonu” oluşturulmasını çok değerli ve desteklenmesi gereken bir çaba kılmaktadır. Ancak, egemen zihniyet yapısı değişmedikçe ve hükümetin bugüne kadar ki pratiğine baktığımızda böylesi bir komisyonun gerçekten bağımsız, etkili ve işlevli olması kuşkulu görünmektedir.

Kaldı ki Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu'nu içeren bu konudaki hazırlık hükümet tarafından henüz bir yasa tasarısına dahi dönüştürülmemiştir.

• *“Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü'nün onaylanmasını takiben bağımsız bir 'Ulusal Önleme Mekanizması' oluşturulacaktır”*

Değerlendirme: Seçmeli Protokol, işkence ve kötü muamelelerin önlenmesine yönelik etkili bir mücadele aracıdır. Protokol'ün önemi “BM İşkenceye Karşı Sözleşme” ve “Avrupa İşkenceyi Önleme Sözleşmesi” de dahil olmak üzere işkence yaşağını bünyesinde barındıran pek çok uluslararası insan hakları sözleşmelerin aksine ihlali daha gerçekleşmeden önce önlemeye odaklanmasından kaynaklanır. Protokolün önleme işlevi ise resmî ya da gayriresmî her türlü alıkonulma yerinin habersiz biçimde ziyaret edilmesine dayanmaktadır.

Türkiye, Protokol'ü 14 Eylül 2005 tarihinde, yani AKP yine iktidardayken imzalamıştır. Ancak, Protokol hâlâ TBMM tarafından onaylanmamıştır. “İşkenceye karşı sıfır tolerans” gibi büyük bir iddiaya ve TBMM'de yeterli çoğunluğa sahip olmasına karşın AKP Hükümeti'nin 5 yıldır Protokol'ü TBMM'nin onayına sunmamış olması gerçekten anlaşılır gibi değildir.

Beş yıl boyunca bu konuda gösterdiği direnç, hükümetin insan hakları ve demokrasi konusunu kendi başına bir değer olarak görmediğinin, “reform” amaçlı adımların da adeta ev ödevi zihniyetiyle atıldığı yönündeki eleştirilerimizin ne kadar haklı olduğunu ortaya koymaktadır.

- “Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, bağımsız ve sivil bir ‘İnsan Hakları Kurumu’na dönüştürülecek.”

Değerlendirme: Hükümetin Kürt Sorunu'nun çözümü çerçevesinde oluşturduğu programın orta vadeli adımlarından ilki 28 Ocak 2010 tarihinde “Türkiye İnsan Hakları Kurumu”nun kurulmasına ilişkin kanun tasarısının TBMM Başkanlığına sunulmasıyla atılmış oldu.

Aslında, bu konuda uluslararası prensiplere uygun biçimde ve insan hakları alanında faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının eleştirilerine dikkat ederek bir “ulusal kurum”un oluşturulması Kürt Sorunu'nun çözüm sürecinde önemli bir gelişme sağlayabilir. Çünkü böylesi bir kurumun oluşturulması ihtiyacı basit bir çelişkidен doğmaktadır. Bu çelişki, insan haklarının ihlallerinden sorumlu olan devletlerin aynı zamanda uluslararası ve ulusal hukuka göre ihlale karşı önlemleri almakla görevli olan kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Çok açıktır ki, ihlali gerçekleştirenin aynı zamanda koruyucu olması mümkün değildir. Bu nedenle de devlet hiyerarşisinden bağımsız, onu dışarıdan gözlemleyen, denetleyen ve sınırlayan mekanizmalara ihtiyaç vardır.

Ülkemizde de Kürt Sorunu nedeniyle başta binlerce faili meçhul cinayet olmak üzere yaşanan insan hakları ihlallerinden doğrudan devlet sorumludur. Dolayısıyla, oluşturulacak bağımsız, özerk ve etkin bir “ulusal kurum”, yaşanan ihlallerin ve sorumlularının ortaya çıkarılmasında önemli bir rol üstlenebilir. Böylece ihlallerin yol açtığı toplumsal travma ve acıların üstesinden gelmek mümkün olabilir. Uluslararası deneyimlere bakıldığında da pek çok örnekte “insan hakları ulusal kurumları”ndan çatışma sonrası geçiş süreçlerinde olağan koşullara dönüşün bir aracı olarak yararlandığı görülmektedir.⁸

8 Bkz. Kerem Altıparmak (2007), “Türkiye’de İnsan Haklarında Kurumsallaş(ama)ma”, Bürokrasi ve İnsan Hakları, (Ankara: TBB Yayınları), s. 54, 56.

AKP Hükümetinin asıl derdi yukarıda belirtilen hedeflere ulaşmaktan çok “ev ödevi”ni yaparak AB’yi ve uluslararası örgütleri tatmin etmektir. Nitekim 31 Aralık 2008 tarihli Resmî Gazete’de ilan edilerek yürürlüğe giren 3.Ulusal Program’ın Siyasî Kriterler bölümünde yer alan “T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın, Paris İlkeleri çerçevesinde yeniden yapılandırılması çalışmaları sonuçlandırılacaktır” biçimdeki ifade ile Cemil Çiçek’in 18 Mayıs 2009 tarihinde yapmış olduğu basın açıklamasında yer alan “(...) AB ilerleme raporlarında özerk bir kurumun kurulması arzu edilmektedir.

Böyle bir kurumun Türkiye’de bulunmamış olması eksiklik olarak ifade edilmiştir” şeklindeki sözleri de bu tespiti doğrulamaktadır.

Öte yandan Paris İlkeleri’ne⁹ göre “insan hakları ulusal kurumu”nun oluşturulması sürecinde sivil toplum kuruluşlarının aktif olarak yer alması olmazsa olmaz (sine qua non) nitelikte bir kural niteliği taşımaktadır. Buna karşın Hükümetin bu kuruluşlara yönelik tutum ve yaklaşımları daha çok emrivakiler, dayatmalar ve sürecin dışında tutuma biçiminde olmuştur.

Örneğin, “insan hakları ulusal kurumu” oluşturulmasına ilişkin kanun tasarısı Bakanlar Kurulu’nda 18 Mayıs 2009 tarihinde kabul edilmiş ve ardından usulen de olsa tasarı hakkında sivil toplum kuruluşlarından görüş istenmiş olmasına karşın söz konusu kuruluşlar tasarısının içeriğini ancak aylar sonra, 28 Ocak 2010 tarihinde tasarı TBMM Başkanlığı’na sunulunca öğrenebilmişlerdir.

9 Kısaca “Paris İlkeleri” olarak bilinen, BM İnsan Hakları Komisyonu’nun 3 Mart 1992 tarihli 1992/54 sayılı ve BM Genel Kurulu’nun 20 Aralık 1993 tarihli 48/134 sayılı kararlarıyla kabul edilmiş olan “İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması İçin Kurulan Ulusal Kuruluşların Statüsüne İlişkin İlkeler”, insan hakları alanında kurulan ulusal kuruluşların diğer devlet kuruluşlarından ve siyasal iktidardan özerk olmasını güvence altına almayı hedefleyen ilkelerdir

Paris İlkeleri'ne göre, bir ülkede “insan hakları ulusal kurumu oluşturmanın” temel amacı, o ülkedeki farklı toplumsal grup ve kesimlerin karşı karşıya kaldıkları sorun ve ihlallere dair duyarlılık geliştirmek, doğrudan bilgi edinilebilmek ve çözümler üretebilmektir. Bunun içinde bir “ulusal kurum”un tüm toplumsal kesimlerin çoğulcu biçimde temsiline olanak sağlayacak bir yapıda olması gerekmektedir. Oysa, söz konusu yasa tasarısı mevcut haliyle farklı toplumsal kesimlere, örneğin Kürtlere, muhalif görüşlere yer vermekten tamamen uzaktır.

Kısacası hazırlanan yasa tasarısı ile öngörülen “ulusal kurum”, katılımcılıktan uzak, atamayla oluşturulan, dolayısıyla siyasal iktidarın vesayeti altında kalacak bir girişim niteliğindedir. Bu haliyle “Paris İlkeleri”nde belirtilen bağımsız, özerk ve etkin olma vb nitelikleri taşımayan bu mekanizmanın Kürt Sorunu'nun çözümüne yönelik önemli bir etki ve katkısının olabileceği pek mümkün görünmemektedir.

- *“Siyasî Partiler Kanunu'nu genişletmek amacıyla siyasî propaganda hakkının önündeki bazı yasal engeller kaldırılacak. Siyasî partilerin seçim çalışmalarında anadillerini kullanarak seçmenlere seslenebilme imkânı verilecek”*

Değerlendirme: Hep yinelediğimiz gibi “Kürt Sorunu” siyasal bir sorundur ve Kürtler siyasal alanda doğrudan aktif özneler olarak yer almayı, bu yolla kendi sorun ve ihtiyaçlarını dile getirip çözüm üretmeyi istemektedir. Oysa Kürtler, oy ve gönül verdiği bir partinin binalarına saldırılar¹⁰ düzenlenmesi, kolluk güçleri tarafından basılması, yönetici ve üyelerinin, belediye başkanlarının tutuklanması, milletvekillerine siyaset yasaklarının getirilmesi ve en nihayetinde de partilerinin kapatılması yoluyla siyasal alanın dışına atılmaktadırlar.

10 TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin Verilerine göre, 2009 yılında kimliği belirsiz kişilerce parti binalarına yönelik gerçekleştirilen toplam 140 saldırıdan 72'si DTP'ye yönelik olmuştur. Diğer partilere yönelik saldırılar ise şöyledir; AKP: 30, CHP: 24, Diğer: 14).

Demokrasilerin niteliğini belirleyen en temel unsur katılımıcılığın varlığı/düzeyidir. Dolayısıyla Kürtlerin, hem kendi hem de ülke sorunlarına dair çözümlerin üretildiği/üretileceği toplumsal müzakere ortamına katılımlarının engellenmesinin ne çözümlerle, ne demokrasiyle, ne de samimiyetle bir ilgisi vardır. Öte yandan seçim barajı hâlâ %10'dur. Ana dilde siyasal çalışma yapmanın önünde engeller bulunmaktadır.

Kısacası, Kürtlerin siyasal alanda yer almalarının önündeki tüm engellerin kaldırılması AKP Hükümeti'nin demokratikleşmeyi ve Kürt Sorunu'nun çözümünü ne oranda arzu ettiğinin somut ölçütü olacaktır.

C. Uzun Vadeli Adımlar

• *“En geniş toplumsal katılım ve mutabakatla, çoğulcu ve özgürlükçü bir anayasa hazırlanacak. Ancak, mevcut Anayasa'nın değiştirilmesi teklif edilemez ilk üç maddesine dokunulmayacaktır”.*

Değerlendirme: Başta Kürtler olmak üzere, ülkede Kürt Sorunu'nun demokratik, barışçıl ve adil çözümünden yana tüm kesimlerin ısrarla belirttiği gibi mevcut militarist ve güvenlik rejimi zihniyetiyle oluşturulmuş 12 Eylül Anayasası sorunların ana kaynağıdır. Gerek yukarıda değinilen, daha çok temel hak ve özgürlüklerin kullanımı sırasında ortaya çıkan sorunlar, gerekse de son parti kapatma gerekçeleri bir kez daha göstermiştir ki eşitlikçi özgürlükçü yeni bir anayasanın yapılması yaşamsal bir öncelik taşımaktadır.

Aslında, Kürt Sorunu'nun çözümünde ve ülkenin demokratikleşmesinde bu denli kritik bir öneme sahip, üstelik üzerinde birkaç yıldır tartışma ve çalışmalar yürütülen bir konunun uzun

vadeli adım olarak ilan edilmesi “ben bu sorunu çözmek istemiyorum” demekle eşdeğerdir.

Ne var ki, yaşanan yeni siyasal gelişmeler ve içine girdiği sert iktidar çatışmasının doğurduğu ihtiyaçlar sonucunda AKP Hükümeti, kısa bir süre önce aniden Anayasa değişikliğine kalkışmıştır. TBMM'den geçen ve 12 Eylül'de halk oyuna sunulacak olan bu değişiklik paketi, Kürt Sorunu'nu da çözmeye imkanı yaratacak şekilde topyekûn bir demokratikleşmeyi sağlayacak kapsam ve içerikte değildir.

Toplumun taleplerini dikkate almadan, sivil toplum örgütleri, sendikalar, meslek örgütleri ve siyasi çevreleri sürece dahil etmeden, 12 Eylül Anayasası'nın ruhu ve felsefesini koruyarak, parça parça yapılacak değişikliklerle Türkiye'ye barış ve demokrasinin gelmeyeceği çok açıktır.

III. Türkiye Barış Meclisi'nin Önerileri:

Türkiye Barış Meclisi'ne göre Kürt Sorununun demokratik, barışçı ve adil çözümünü için oluşturulacak bir “Demokratik Çözüm Programı” çerçevesinde en azından yapılması gerekenler aşağıdaki gibidir. Kuşkusuz bu önerileri, toplumun tüm unsurlarının en geniş katılımıyla oluşturulacak bir müzakerede ortamında daha da çoğaltmak ve ayrıntılı hale getirmek mümkündür. Aşağıdaki önerilerde kısa, orta, uzun vadeli gibi her hangi bir öncelik sıralaması yapılmamıştır. Çünkü sorunun önemi nedeniyle önerilerin hepsi öncelik ve aciliyet taşımaktadır.

1) Tüm toplumsal kesimlerin çözüm sürecine en etkin biçimde katılımının sağlanabilmesi ve konunun en geniş biçimde tartışılabilmesinin ön şartı düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan yasal, idari ve fiili engelleri kaldıracak düzenlemelerin bir an önce yapılmasıdır. Bu çerçevede, başta TCK'nın 215., 216., 301., 288. ve Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddeleri olmak üzere düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan tüm yasa maddeleri kaldırılmalıdır.

2) Son bir yılda tutuklanan binlerce Kürt siyasetçinin, insan hakları savunucusunun, barış aktivistinin ve sendikacının adil yargılamalarını derhal sağlanıp, bir cezaya dönüşen tutukluluk hallerine son verilmelidir.

3) Terörle Mücadele Kanunu mağduru çocukların durumlarının düzeltilmesi için hazırlanan “Terörle Mücadele Kanunu ile Bazı kanunlarda değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı “Çocuklar İçin Adalet Girişimi ve Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları gruplarının ve çocuk hakları konularında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile insan hakları örgütlerinin değişiklik önerileri çerçevesinde yeniden düzen-

lenmelidir. Bu çerçevede, mevcut yasalar da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle tam uyumlu hale getirilerek "Çocuğun Yüksek Yararı İlkesi" güvence altına alınmalıdır. Ayrıca, taş atıkları vb. gereçlerle hapse atılan Kürt çocuklarının derhal serbest bırakılmalarına yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

4) Siyasi faaliyetleri kısıtlayıcı ve yasaklayıcı tüm engellerden arındırılmış, partilerin kapatılmasına izin vermeyen yeni bir siyasi partiler yasası çıkarılmalıdır.

5) Toplumun irade ve tercihlerine saygı duymayan, topluma güvenmeyen 12 Eylül Askeri Rejimi'nin ürünü olan yüksek seçim barajı kaldırılmalı, ana dilde siyasi çalışma yapma olanağının sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

6) Resmi dil olan Türkçenin yanı sıra Kürtçenin eğitiminin, kamusal alanda serbestçe kullanılabilmesinin, resmi hizmet ve siyasi faaliyetin yapılabilmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmalı, bunun için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu bağlamda atılacak bir adım olarak Türkiye'nin imzaladığı başta "Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasî Haklar ile Sosyal ve Ekonomik Haklar Sözleşmesi" ve "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi" olmak üzere tüm uluslararası sözleşme ve belgeleri gözden geçirerek "Kürt Sorunu" nedeniyle koyduğu çekinceleri kaldırmalıdır.

7) İsmi değiştirilen yerleşim yerlerinin tekrar eski isimlerinin kullanılabilmesi ve herkesin çocuklarına kendi dillinde isim verebilmesinin önündeki keyfi engeller kaldırılmalıdır.

8) Süresi dolmuş olan "Terör veya Terörle Mücadeleden Kaynaklanan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun" eksikleri giderilerek, gerçekten köye dönüşün imkanlarını sağlayacak, mağdurların zararlarını en yüksek seviyede

maddi ve manevi olarak telafi edecek, bir çeşit özür dileme mekanizması olacak biçimde yeniden yürürlüğe sokulmalı ve eve dönüş uygulamalarının önündeki diğer idari ve fiili engeller kaldırılmalıdır.

9) İşkencenin önlenmesi ve cezasızlığın son bulması için “Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'nin Seçmeli Protokolü” en kısa zamanda onaylanmalı ve siyasi iktidardan her bakımdan bağımsız, yetkin ve uluslararası normlara uygun bir 'Ulusal Önleme Mekanizması' oluşturulmalıdır.

10) Ayrımcılık konusunda yapılan hazırlıklar sonuçlandırılıp bu konuda çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının da görüş ve katkıları da alınarak hazırlanacak bir tasarının bir an önce yasalaşması sağlanmalıdır.

11) “İnsan Hakları Ulusal Kurumu” oluşturulması için hazırlanan yasa tasarısı değiştirilerek, “ulusal kurumun” Kürt Sorunu nedeniyle başta binlerce faili meçhul cinayet olmak üzere yaşanan insan hakları ihlallerini ve sorumlularını açığa çıkaracak, bölgenin ve ülkenin olağan koşullara dönüşünün bir aracı olacak biçimde fonksiyonlar üstlenecek, finansman ve personel açısından tam bağımsız, üyeleri görev güvencesiyle donatılmış, habersiz ve sınırsız ziyaret yetkisine sahip, tüm toplumsal farklılıkların ve insan hakları alanında aktif olarak çalışan sivil toplum kuruluşlarının en geniş katılımına olanak sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

12) Halkın yerel ve kültürel farklılıklarını özgürce yaşamasına ve bu farklılıklarıyla birlikte söz ve karar yetkisini kullanabilmesine, yerel sorun ve ihtiyaçlarının cevap bulmasına olanak sağlayan yeni bir yerel yönetimler yasası çıkarılmalıdır.

13) Bölgeler arası sosyal-ekonomik eşitsizlikleri ve yoğun yoksulluğu giderici pozitif ayrımcılığı esas alan kalkınma plan ve projeleri gerçekleştirilmelidir.

14) Toplumsal, kamusal ve siyasal yaşama katılımı sağlayacak, planlanmış bir “Siyasal ve Sosyal Yaşama Eşit ve Özgür Biçimde Katılım Yasası” tartışmaya sunulmalı ve yürürlüğe konma yolunda somut adımlar atılmalıdır.

15) Başta olağanüstü hal uygulamaları sırasında olmak üzere gerçekleşen tüm faili meçhul cinayet, siyasî suikast, yargısız infaz vb. uygulamaları tümüyle açığa çıkaracak etkin soruşturmalara derhal başlatılmalı, sorumlular yargı önüne çıkarılmalı, mağdurlardan özür dilenmelidir.

16) Koruculuk sistemi tümünden kaldırılmalıdır.

17) İvedilikle,

- Militarizmden, güvenlik rejimi zihniyetlerinden, etnik, dinsel ve kültürel her türlü dışlayıcı tanım ve imadan arınmış;

-Yurttaşlığı, herkesin, etnik kökeni, dinsel inançları, mezhebi, cinsiyeti, cinsel yönelimi, siyasal görüşleri nedeniyle ya da başkaca bir nedenden dolayı ayrımcılığa uğramaksızın eşit hak ve sorumluluklar ile donatılacağı biçimde yeniden tanımlayan;

-Yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini, sosyal adaletin tesisi yönünde çalışanların ekonomik ve sosyal haklarını, doğal ve kültürel çevre ve varlıkların korunmasını güvence altına alan;

-Yurttaşların birlikte yaşama iradesinin bir ifadesi olacak yeni bir anayasa hazırlanmalıdır.

18) eyrek yüzyıldır süren çatışma ve şiddet ortamının yol açtığı toplumsal travma le baş edebilmeye yönelik bütünlüklü ve multi-disipliner bir yaklaşımla programlar geliştirilmelidir.

19) Siyasal iktidar Kürt Sorunu'nu gerçekçi olarak, adil biçimde, demokratik ve barışçı yollardan ozmek istiyorsa “Kürt Sorunu”nu sorun olarak yaşayan ve hissedenden herkesi muhatap olarak kabul edip görüşme yapma konusunda cesaretli ve kararlı olmalıdır. Bu nedenle, barış ve ozm süreçlerine katkı sunma imknına sahip tüm toplumsal dinamikler ve kesimlerle (Abdullah calan'da dhil olmak üzere hiçbir kişi, kurum ve oluşum görmezden gelmeksizin) diyalog kurulmalı, şeffaf bir şekilde müzakereler srdrlmedir.

20) Bu çerçevede, askeri operasyonlar mutlak olarak durdurulmalı ve çatışmalar sonlandırılmalıdır.

